

NEVELÉS- ÉS MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

I-II.

A kurzus célja

Az interdiszciplináris, a művelődéstörténet részeként értelmezett neveléstörténet megismerése; a nevelés történetének diakrón vizsgálatára;

- a pedagógiai gondolkodás és a nevelésügy múltjának folyamatában való megismerése; a jelentősebb (egyetemes és magyar) pedagógiai gondolkodók ismerete, térben és időben való elhelyezése;
- a múlt és jelen oktatási-nevelési rendszere közötti párhuzamok, kapcsolatok feltárása;
- a neveléstörténeti források, dokumentumok és szemelvények forráskritikai, filológiai feldolgozása.

Tematika

I. félév

I. Bevezetés a neveléstörténetbe

1. A tárgy helye a tudományok rendszerében, kapcsolódása más diszciplínákhoz
2. A neveléstörténet tárgya, szinkrón és diakrón vizsgálatának lehetőségei
3. A neveléstörténeti kutatás színhelyei, forrásai, kutatási módszerei
4. A hazai neveléstörténeti kutatások (historiográfia) és eredményeik.

Ajánlott irodalom: Kéri Katalin: Mi a neveléstörténet? JPTE TKI, Pécs, 1997. vagy Kéri Katalin: Bevezetés a neveléstörténeti kutatások módszertanába. Műszaki, Budapest, 2001., Németh András: A magyar neveléstudomány fejlődéstörténete. Osiris, Budapest, 2002.

II. Nevelés a természeti népek körében, iniciáció; a nem intézményesült nevelés történetének vizsgálati lehetőségei, módszerei (következtetések az őskori nevelési gyakorlatra vonatkozóan).

Ajánlott irodalom: Távoli tájak, ismeretlen gyerekek (szerk.: Kéri Katalin) JPTE-TKI, Pécs, 1997. 20-25. o.; Morris, Desmond: Az emberállat. Magyar Könyvklub, Bp., 1997. 156-184. o.; Eliade, M.: Vallási hiedelmek és eszmék története I. Osiris-Századvég, Bp., 1994. 7-55. o., Eliade, M.: Misztikus születések. Európa, Bp., 1999.; Lévi-Strauss, C.: Szomorú trópusok. Európa, Bp., 1994. 355-373. o.; Frazer, J. G.: Az Aranyág. Osiris-Századvég, Bp., 1995. 382-390. o.; Turnbull, C. M.: Az afrikai törzsek élete. Gondolat, Bp., 1970., Fire, John/Lame Deer-Richard Erdoes: Sánta őz, a szíu indián sámán. Európa, Bp., 1988. stb.

III. Az ókori államok neveléstörténete

1. Nevelés és oktatás az ókori Kelet államaiban (Mezopotámia, Egyiptom, India, Kína)
2. A görög pedagógiai kultúra: Spárta és Athén nevelési gyakorlata; Szókratész, Platón és Arisztotelész nézetei a nevelésről
3. Az ókori római nevelés

Ajánlott irodalom: Távoli tájak, ismeretlen gyerekek (szerk.: Kéri Katalin) JPTE-TKI, Pécs, 1997. 11-20. o., 29-67. o.; „Fénylő ölednek édes örömeiben...” – A sumer irodalom kistükre. (Szerk.: Komoróczy Géza) Európa, Bp., 1983.; Kákossy László: Ré fiai. Gondolat, Bp., 1979.; Wojtilla Gyula: A mesés India. Gondolat, Bp., 1988.; Vasziljev, L. Sz.: Kultuszok, vallások és hagyományok Kínában. Gondolat, Bp., 1977.; Az európai ókor neveléstörténete. Prohászka Lajos egyetemi előadásaiából I. Szerk.: Orosz Gábor, Kossuth Nyomda, Debrecen, 2004.; Fináczy Ernő: Az ókori nevelés története. Bp., 1906. (Könyvért, reprint kiadás 1984.); Ritoók Zs.- Sarkady J.- Szilágyi J: A görög kultúra aranykora. Bp., 1984.; Platón: Az állam. In: Platón összes művei. Európa, Bp., 1983-84.; Arisztotelész: Politika. Gondolat, Bp., 1984.; A régi Róma napjai. Tankönyvkiadó, Bp., 1968.; Quintilianus: Az orátor neveléséről. Bp., 1913.;

IV. A középkori nevelés története I.

1. A korai kereszténység embereszménye és gyermekképe; a nevelésről vallott felfogások a patrisztika korában
2. Egyházi nevelés a középkori Európában és Magyarországon (kolostori, plébániai, székesegyházi iskolák)
3. A lovagi nevelés

Ajánlott irodalom: A magyar nevelés története I. (szerk.: Horváth Márton) Tankönyvkiadó, Bp., 1988.; Dokumentumok a magyar nevelés történetéből – 1100-1848. Tankönyvkiadó, Bp., 1966.; Fináczy Ernő: A középkori nevelés története. Bp., 1913.; Augustinus, Aurelius: Vallomások. Gondolat, Bp., 1982.; A középkori élet. (Szerk.: Kulcsár Zsuzsa) Gondolat, Bp., 1964.; Szent Benedek Regulája. Bencés Kiadó, Pannonhalma, 1993.; Carmina Burana – Középkori diákdalok. (Szerk.: Kardos Tibor) Magyar Helikon, Bp., 1979.;

V. A középkori nevelés története II. – Iszlám nevelésügy a középkorban

1. Az iszlám világ- és emberképe; muszlim gondolkodók a nevelésről
2. Családi-közösségi és intézményesült nevelés a középkori iszlám világban
3. Az iszlám kultúra hatása az európai nevelés- és művelődés történetére

Ajánlott irodalom: Kéri Katalin: Nevelésügy a középkori iszlámban. Iskolakultúra Könyvek 16., Pécs, 2002.; Távoli tájak, ismeretlen gyerekek (szerk.: Kéri Katalin) JPTE-TKI, Pécs, 1997. 95-117. o.; Mazahéri, Aly: A muszlimok mindennapi élete a középkorban. Európa, Bp., 1989.; Muszlim művelődéstörténeti előadások. Szerk.: Tüske László; Iskolakultúra Könyvek 10., Pécs, 2001.;

VI. A középkori nevelés története III.

1. A középkori európai egyetemek története
2. Céhes képzés Európában és Magyarországon
3. A gyermekkortörténet kutatásának új eredményei; a középkor gyermekszemlélete, nevelési szokásai, fegyelmezési módszerei

Ajánlott irodalom: A gyermekkor története (szerk.: Pukánszky Béla – Vajda Zsuzsa) Eötvös K., Bp., 1998.; Fináczy Ernő: A középkori nevelés története. Bp., 1913.; Csizmadia Andor: A pécsi egyetem a középkorban. Bp., 1965.; A középkori élet. (Szerk.: Kulcsár Zsuzsa) Gondolat, Bp., 1964., Shahaar, Shulamith: Gyermek a középkorban. Osiris, Bp., 2000.

VII.A reneszánsz-kori nevelés

1. Új iskolák a humanizmus időszakában; a könyvnyomtatás hatása az oktatásügyre
2. Erasmus, Vives, Rabelais és Montaigne nézetei a nevelésről

Ajánlott irodalom: Erasmus: A Balgaság dicsérete. Európa, Bp., 1994; Castiglione, B.: Az Udvari Ember. Franklin Társulat, Bp., é. n.; Montaigne: Esszék. Bp., 1957.; Rabelais: Gargantua és Pantagruel. Szeged, 1991.; Fináczy Ernő: A renaissance-kori nevelés története. Bp., 1919.; Mészáros István: A humanizmus és a reformáció-ellenreformáció nevelésügye a 15-16. században. Tankönyvkiadó, Bp., 1984.; Garin, Eugenio: Reneszánsz és műveltség. Helikon, Bp., 1988.; Delumeau, J.: A reneszánsz. Osiris, Bp., 1998.

VIII. A reformáció és ellenreformáció hatása a nevelésügyre

1. Protestáns iskolaügy; reformátorok gondolatai a nevelésről
2. Protestáns iskolák Magyarországon és Erdélyben
3. A jezsuiták pedagógiai gyakorlata; a Ratio studiorum
4. Pázmány Péter elméleti és gyakorlati tevékenysége

Ajánlott irodalom: Luther Márton: Asztali beszélgetések. Helikon, Bp., 1983.; Loyolai Szent Ignác írásaiból (Összeáll.: Szabó Ferenc) Róma, 1990.; Pázmány Péter művei. Bp., 1983.; Mészáros István: A humanizmus és a reformáció-ellenreformáció nevelésügye a 15-16. században. Tankönyvkiadó, Bp., 1984.;

II. félév

IX. A kora újkor pedagógiája

1. Comenius pedagógiai szintézise
2. Iskolakultúra a 17. századi Magyarországon és Erdélyben
3. Apáczai Csere János pedagógiai tevékenysége
4. Locke gondolatai a nevelésről

Ajánlott irodalom: Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei. Tankönyvkiadó, Bp., 1976.; Apáczai Csere János: Magyar Enciklopédia. Bp., 1959.; Waczulik Margit (szerk.): A táguló világ magyarországi hírmondói XV-XVII. sz. Gondolat, Bp., 1984.; Comenius, J. A.: Didactica Magna. Seneca, Pécs, 1992.; Tarnóczy Márton: Erdély művelődése Bethlen Gábor és a két Rákóczi György korában. Bp., 1978. Comenius Magyarországon (szerk.: Kovács Endre) Bp., 1970.; Locke, John: Gondolatok a nevelésről. Bp., 1914.;

X. A felvilágosodás korának pedagógiája

1. Az európai felvilágosodás és a felvilágosult abszolutizmus nevelési törekvései; a 18. század pedagógiai vitái
2. Művelődés- és nevelésügy a felvilágosodás-kori Magyarországon
3. Rousseau: „Emil vagy a nevelésről” című művének pedagógiai üzenete
4. Pestalozzi iskolái és művei
5. Az I. és II. Ratio Educationis
6. Tessedik Sámuel szarvasi iskolája

Ajánlott irodalom: Pestalozzi, J. H. válogatott művei I-II. (szerk.: Zibolen Endre) Tankönyvkiadó, Bp., 1959.; Rousseau, J. J.: Emil vagy a nevelésről (ford.: Győry János) Bp., 1978.; Fejezetek a magyar művelődéstörténet forrásaiból (vál.: Gazda István, szerk.: V.

Molnár László Tárogató, Bp., 1996. 171-263. o.; *Ratio Educationis* (ford., jegyz.: Mészáros István) Akadémiai, Bp., 1981.;

Kosáry Domokos: Művelődés a XVIII. századi Magyarországon. Akadémiai, Bp., 1980.; Szilágyi Ferenc: Deákok tüköre. Móra, Bp., 1982.; Tóth Lajos: Tessedik Sámuel pedagógiai reformtevékenysége. Tankönyvkiadó, Bp., 1980., Fehér Katalin: A felvilágosodás pedagógiai eszméi Magyarországon. Eötvös József Kiadó, Bp., 1999.

XI. A 19. század pedagógiai törekvései

1. Pedagógiai törekvések a reformkori Magyarországon; a tanítóképzés, az intézményes leánynevelés, az óvodai nevelés és a szakképzés kibontakozása

2. Magyar oktatáspolitikai 1848 és 1867 között

3. Nevelés- és oktatásügy Magyarországon a dualizmus korában

4. Herbart pedagógiája és a herbartianusok törekvései

Ajánlott irodalom: Herbart, J. F.: Pedagógiai előadások vázлата. Bp., 1932.; Eötvös József válogatott pedagógiai művei (összeáll.: Felkai László) Tankönyvkiadó, Bp., 1957.; Fináczy Ernő: Nevelélméletek a XIX. században. Bp., 1934.; Bényei Miklós: Oktatáspolitikai törekvések a reformkori Magyarországon. Csokonai K., Debrecen, 1994.; Mann Miklós: Kulturpolitikuskok a dualizmus korában. OPKM, Bp., 1993.

XII. A reformpedagógiák kialakulásának és kibontakozásának neveléstörténeti vázлата

1. A reformpedagógiai mozgalmak 100 éve (1889-1989); korszakok és irányzatok

2. Ellen Key: „A gyermek évszázada”

3. John Dewey pedagógiája

4. Edouard Claparède és a funkcionális nevelés

5. Reformpedagógiák és „új iskolák” Magyarországon a 20. század első felében.

A pedológiai mozgalom, Nagy László pedagógiája

Ajánlott irodalom: Németh András: A reformpedagógia múltja és jelene 1889-1989 Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 1993.; Reformpedagógiai olvasókönyv (szerk.: Trencsényi László) Bp., 1993.; Claparède, E.: A funkcionális nevelés. Tankönyvkiadó, Bp., 1974.; Dewey, J.: A nevelés jellege és folyamata. Tankönyvkiadó, Bp., 1976.; Key, E.: A gyermek évszázada. Tankönyvkiadó, Bp., 1976.; Steiner, R.: A gyermek nevelése szellemtudományi szempontból. Jáspis, Bp., 1992. Buzás László: A reformpedagógia hatása a hazai nevelésre és oktatásra. Tankönyvkiadó, Bp., 1989.; Vág Ottó: Reformelméletek és reformmozgalmak a pedagógiában. Tankönyvkiadó, Bp., 1985.; Nagy László válogatott pedagógiai művei (szerk.: Nagy Sándor) Bp., 1972.; Köte Sándor: Egy útmutató pedagógus (Nagy László élete és munkássága) Tankönyvkiadó, Bp., 1983. stb.

XIII. A 20. század első felének magyarországi neveléstörténete

1. Pedagógiai gondolkodók és rendszeralkotók a századelőn (Imre Sándor, Fináczy Ernő, Weszely Ödön, Karácsony Sándor)

2. Kultúra és nevelésügy 1919-1945 között

Ajánlott irodalom: Imre Sándor: Nemzetnevelés. Jegyzetek a magyar művelődéspolitikához. Bp., 1912.; Karácsony Sándor: A magyar észjárás és közoktatásügyünk reformja. Magvető, Bp., 1985.; Karácsony Sándor pedagógiai írásaiból (kilenc tanulmány 1922-1946) Péceli Csökmei Kör-PSZM, Bp., 1994.; Kornis Gyula: A magyar művelődés eszményei. Bp., 1927.; Weszely Ödön: A modern pedagógia útjain. Franklin, Bp., 1918.; Gergely Ferenc: A magyar cserkészlet története 1910-1948 Gönczöl, Bp., 1989.; Tudomány, kultúra, politika. Gróf Klebelsberg Kunó beszédei és írásai (Vál.:

Glatz Ferenc) Bp., 1990.; Klebelsberg Kunó emlékezete (szerk.; Zombori István) Szeged, 1992.

XIV. Magyar oktatás- és nevelésügy 1945 után

1. Az általános iskola létrehozása; a „szocialista iskola”
2. Az 1948-as iskolaállamosítások előzményei és következményei
3. Az 1950-90-es évek magyar nevelésügye; távlatok, jövőkép.

Ajánlott irodalom: Sej, a mi lobogónkat fényes szelek fűjják (szerk.: Kardos László, Rottler Ferenc) Bp., 1977.; Kovács Éva- Pőcze Gábor: Az állami iskolamonopólium kialakulása Magyarországon. Neveléstörténeti Füzetek 9. sz. OPKM, Bp., 1988.; 1000 éves a magyar iskola. Korona, Bp., 1996.; A magyar nevelés története II. (Szerk.: Horváth Márton) Tankönyvkiadó, Bp., 1993.; Mészáros István – Pukánszky Béla – Németh András: Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe. Osiris, Bp., 1999.

Követelmények és feladatok

A tárgy két féléves, mindkét félév kollokviummal zárul. A kollokviumok *előfeltétele* a félévek során egy-egy szóbeli referátum vagy írásbeli dolgozat előadása/elkészítése, melyekhez 10-15 tételből álló jegyzetapparátus (bibliográfia) kapcsolódik.

A szóbeli vizsgán a hallgató a tematikában jelölt témakörökből húz, és témája kifejtésére 10-15 perc áll rendelkezésére. (Első kollokvium: I-VIII. témakör, második kollokvium: IX-XIV. témakör)

Kötelező irodalom

A gyermekkor története (szerk.: Pukánszky Béla – Vajda Zsuzsa; Eötvös K., Bp., 1998.) vagy Pukánszky Béla: A gyermekkor története (Műszaki, Bp., 2001.)
A magyar nevelés története I-II. (Tk, Bp., 1988. és 1993. Szerk.: Horváth Márton)
A tudás kapui – szemelvénygyűjtemény (Tárogató, Bp., 1995. Szerk.: Kéri Katalin)
(helyette más forrásgyűjtemények is használhatók)
Kéri Katalin: Mi a neveléstörténet? (TKI-JPTE, Pécs, 1997.) vagy U. ő: Bevezetés a neveléstörténeti kutatások módszertanába (Műszaki, Bp., 2001.)
Mészáros István – Pukánszky Béla – Németh András: Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe (Osiris, Bp., 1999.)

Pécs, 2004. szeptember 30.

Ambrusné dr. Kéri Katalin
mb. tanszékvezető, egyetemi docens
PTE BTK Neveléstudomány Intézet,
Nevelés- és Művelődéstörténeti Tanszék
B/127-es szoba
kerikata@ajk.pte.hu
<http://nostromo.pte.hu/~carry>
06-70-2552502
06-72-5003600/4366